

עלון מספר 108 - מאי 2023

1. הנחת הזרים - "יד ושם"
  2. טקס האזכרה השנתית
  3. פסח בזאקרפטיה
  4. עדות - הברמן מנחם
  5. הנצחה ע"י דורית לוין
  6. המוזיאון הפתוח בקולוצ'אבה
  7. לוחמים יהודיים מקרפטורוס במלחמת העולם ה-1
  8. הכרה במשה קראוס - "בית הזכוכית" בבודפשט
  9. ישראלים ילידי קרפטורוס: דוד בן דוד (דוידוביץ) (נרסניצה)
  10. משלנו: רום אתי - בתה של חנה בר יש"ע (אוז'גורוד)
- * נספח: נותני שירותים בחינם לניצולי שואה

1. טקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה - הנחת הזרים

מדי שנה משתתפים נציגי העמותה בטקס הזיכרון לשואה ולגבורה, הנערך ב"יד ושם", ומניחים זר מטעם ארגון יוצאי זאקרפטיה - טרנסקרפטיה. השנה התקיים הטקס ביום שלישי, כ"ז באייר תשפ"ג, 18.4.2023. ייצגו אותנו זאב מילבאואר, יו"ר העמותה, ושני המתנדבים הפעילים, דוידוביץ חיים ונימברגר אלכס.

מימין: זאב מילבאואר, אלכס נימברגר וחיים דוידוביץ

חיים
דוידוביץ
ליד אש
התמיד
באוהל
"יזכור"

הארגון העולמי של יהודים
יוצאי זאקרפטיה - טרנסקרפטיה

2. טקס האזכרה השנתית

א. **ביום ראשון, כ"ג באייר**

תשפ"ג, ה-14.5.2023 נציין

שני אירועים:

1. חנוכת קיר הנצחה לזכר הנופלים במלחמת השחרור: בדרך להקמת המדינה נפלו 118 בנים ובנות ילידי קרפטורוס, כשני שלישים מהם ניצולי שואה, כולל חללי נצר אחרון.

באתר הקהילה ביער "בן שמן" הקמנו קיר הנצחה לחללים אלו.

2. **האזכרה השנתית ב"יד ושם": ראו את ההזמנה**

המצורפת כהזמנה אישית.

לניצולי השואה אנו

שולחים הזמנה בדואר.

הארגון העולמי של יהודים יוצאי זאקרפטורוס - טרנסקארפטיה (ע"ר)

מחברים להזמינכם
לאזכרה השנתית ליהודי קרפטורוס
בשיתוף דורות ההמשך

יום ראשון | כ"ג באייר תשפ"ג | 14 במאי 2023
ביד ושם, הר הזיכרון, ירושלים

	בתכנית
חנוכת קיר הנצחה לחללי מלחמת השחרור ילידי קרפטורוס ביער בן שמן	11:00
טקס אזכרה באוהל יזכור	14:00
התכנסות וכיבוד קל	14:30
אירוע באולם ספרא	15:15

ברכות ודברים מר זאב מילבאואר, יו"ר הארגון העולמי של יהודי זאקרפטורוס-טרנסקארפטיה

הרצאה "מהרי הקרפטים - לתקומת המדינה: מהישרדות - ללוחמים לעצמאות" גב' רותי פיקסלר, עמותת יוצאי זאקרפטורוס

שירה שולי נתן

הנחיה איל מזרחי, יד ושם

דמי חבר שנתיים: 100 ש"ח לאדם; 180 ש"ח לזוג

לפקודת "הארגון העולמי של יהודים יוצאי זאקרפטורוס-טרנסקארפטיה בע"מ" לכתובת של יצחק קליין, מתחיה מנדל 21/9 רמת גן

חיוב כרטיס האשראי - בשיחה טלפונית עם יצחק קליין 054-3034424

העברה בנקאית לחשבון 50122978 בסניף 805 של בנק לאומי, סניף פלורנטיין, דרך שלמה 60

לפקודת: הארגון העולמי של יהודים יוצאי זאקרפטורוס-טרנסקארפטיה (ע"ר)

יש לציין בהעברה את שם מעביר הכסף - על מנת שנוכל להנפיק את הקבלה על התשלום

טלפונים להרשמה והסעות

מרכז - ישראל שינברגר 050-5075928 | משה מושקוביץ 054-6338687 | יוסי קוטנו 050-9922217

דרום - אלכס שימעיני 052-3496878, מנדי רזמוביץ 052-2651972 || צפון - רזה קליימן 052-4007509 | יונה רוב 050-7593223

WWW.YADVASHEM.ORG

! בהזדמנות זאת אנו מזכירים שבטקס באודיטוריום אנו מעלים את זכרם של בני הדור הראשון אשר נפטרו מאז הטקס לפני שנה (ממאי 2022 ואילך) – בארץ ובתפוצות. נא צרו קשר עם רותי פיקסלר על מנת לעדכן את שמות הנפטרים 050-5643299

כמדי שנה אנו מארגנים הסעות בתשלום. **העלות להסעה הלך וחזור - 70 ₪ /אדם.**

התשלום כולל הסעה מנקודות האיסוף – יער "בן שמן" – ירושלים – וחזרה לנקודות האיסוף
 יש להירשם **להסעות מראש** אצל אנשי הקשר:
דרום: באר-שבע, קרית גת, צומת ראם (מסמיה)

שעת האיסוף	מקום האיסוף	
אנשי הקשר: מנדי ניימן 052-2626694 אידה ברודר 052-3668263		באר שבע
אנשי הקשר: אלכס שמעוני 052-3496867 מנדי רייזמוביץ 052-2651972		קרית גת
אנשי קשר: יעקב הופמן 050-6781874 רוזה גרוס 054-4901374		רחובות

מרכז: פתח תקווה – רחוב אבי אורן, פינת אמסטרדם (רמזור 64)

איש הקשר: משה מושקוביץ 054-6338687

צפון:

אנשי קשר	מקום האיסוף	
אשת הקשר: רוזה קליימן 052-4007509 * נא ליצור קשר באמצעות ווטסאפ בלבד	המועצה הדתית, רמב"ם 15	חדרה * תלוי במספר הנרשמים
איש הקשר: יונה רוב 050-7593223	רכבת מרכז – חניון "אגד"	נתניה

על שעות האיסוף בבוקר תקבלו הודעה נפרדת

יש להירשם מיידית אצל אחראי האזורים כדי להזמין את גודל הרכב המתאים

כל מי שרוצה לחסוך זמן – יכול לשלם עבור ההשתתפות/ההסעה/דמי חבר בעמותה לכל אחד מהפעילים הרושמים להסעות! התשלום לכיסוי ההוצאות בארגון הטקס הינו 50 ₪/אדם;
דמי חבר – 100/180 ₪ למשפחה / ליחיד

3. פסח בזאקרפטיה

באתר Chabad of Uzhgorod מתועד פסח בזאקרפטיה – המנוהל על ידי הרב מנחם-מנדל וילהלם. "כמו בכל שנה, ובמיוחד השנה, קיבלו מאות משפחות יהודיות בקרפטים חבילות מזון כשר לפסח, חבילות מצות שמורה ועוד.
 ליל סדר מרכזי נערך במרכז היהודי בעיר אוז'גורוד, ורבנים צעירים, תלמידי ישיבות חב"ד, באו לעזור בארגון סדרי הפסח בערים מונקץ', חוסט וברגסס והפיחו נשמת חיות יהודיות בערים חשובות אלו."

**4. עדות – הברמן מנחם
(אורלובה/מונקץ)**

”גדוד גפן זכה בשבוע
שעבר לשמוע את סיפורו

של מנחם הברמן, בן 95, שורד
שואה אשר היה באושוויץ, בוכנוולד
וצעדת המוות. מנחם ריגש את
כולם עד דמעות והנה חלק קטן מן
היום, עם סידור בן 90 ותנ”ך משנת
1667, ששרדו גם הם, והגיעו לארץ.
מנחם ושורדי השואה מהווים חלק
חשוב ומשמעותי בקיומו של העם
היהודי בארץ ישראל ואנו עושים
הכול כדי להמשיך להזכיר ולהנציח
את הסיפור הזה של אותה התקופה
לדורות הבאים. יהי זכר ששת
מיליון הנרצחים ברוך!”

צילום: רוני הברמן, נכדתו של מנחם, אודיטורים ”ספרא” ב”יד ושם”

צילום: יעקב גולדווסר, הנכד של מנחם

מנחם הברמן עם השגריר הגרמני בישראל,
מר שטפן זייברט. מנחם סיפר לו במקצת
על קורותיו בתקופת השואה ועל סבלו.
השיחה התנהלה בגרמנית!
ברקע – תמונתו של מנחם בתערוכה של
שורדי שואה, הנמצאת בכניסה לשגרירות
גרמניה.

צילום: עדי הברמן, נכדתו של מנחם

5. הנצחה באומנות: דורית לוינ מכפר יחזקאל

לפני זמן קצר קיבלתי הודעה מדורית לוינ, המתגוררת בכפר יחזקאל [בעמק יזרעאל] ואצטט מתוך דבריה: "שלום, שמי דורית לוינ אני חברה בקבוצה [של יוצאי מונקץ]. אבי ז"ל יוצא מונקץ. יש לי משהו לספר שאני חושבת שיש לו מקום בעלון שאתם מוציאים. אני גרה בכפר יחזקאל, ומשתתפת בחוגים ב"דורות בגלבו" (מרכז לוותיקי העמק). המרכז יזם פרויקט "יוצרים ושוורדים": יצירה כלשהי, בעקבות סיפור של שורד מהעמק, או סיפור אישי.

אני בחרתי ליצור תמונה מפסיפס על פי סיפור אישי שלי: בהיותי בת 14, בשנת 1967, לאחר מלחמת ששת הימים, נסעתי עם הוריי ואחותי לביקור משפחתי בארה"ב. אז הכרתי, לראשונה, קרובת משפחה, שלא ידעתי על קיומה קודם לכן. מיד נוצר "קליק" ביני לבין פירושקה הקשישה. קטנת קומה, עור פניה היה חלק ושיערה תלתלים לבנים צחים. עיניים טובות היו לה מתחת למשקפיים עגולים. נכבשתי מייד. בביקורנו השלישי הגענו להיפרד, טרם חזרתנו לישראל. פירושקה לקחה אותי בידה לחדר וביקשה לספר לי סיפור. התיישבנו על מיטתה, והיא הצביעה על שתי תמונות, בשחור לבן, שעמדו על השידה. 'זאת בתי, אגני, וזה בני, רובי. היה זה חורף 1944. אנשי 'צלב החץ', הפשיסטיים ההונגרים, השתוללו במשך מספר ימים ברחובות העיר, כשהם גוררים יהודים מדירותיהם אל גדות נהר הדנובה הקפוא ויורים - עד אשר נפלו אל תוך הנהר.'

משפחתה של פירושקה לא נמלטה מגורל אכזר זה. האב, אדולף פרקש, והבן רובי נורו מיד ונפלו אל תוך המים הקפואים. הבת אגני ופירושקה נפלו אף הן מההדף ונסחפו אל מתחת לקורות הברזל של הגשר שמעל לנהר. פירושקה שמה לב שהיא ובתה לא נפגעו וסימנה לאגני להתחזות כמתה. אלא שאז זיהה אחר מהמרצחים את סימני החיות שלהן וירה צרור נוסף. אגני מתה ואילו פירושקה נפצעה קשה; ידה השמאלית רוסקה במרפק ושותקה. פירושקה הצליחה רק להוריד מאצבעה של אגני את טבעת יום ההולדת, שקיבלה זמן קצר לפני כן, קפצה את אגרופה, אחזה באחד מיסודות הברזל של הגשר ועיניה נעצמו; נדמה שלא תצא חיה מהנהר הקפוא. שאון היריות נדם. אנשי "צלב החץ" הסתלקו מהנהר, שמימיו הפכו אדומים, וגופות של משפחות שלמות צפו בין חלקי הקרח.

אנשים טובים עברו והבחינו באותות חיים קלים של פירושקה ופינו אותה, למרות שלא הייתה תקווה רבה להצלתה. אולם החיים ניצחו והיא ניצלה. כאשר הבריאה בגופה, אך לא בנפשה, חזרה לדירתה בסיום המלחמה וחיכתה, בייאוש, לפני מוכרות. ואכן הגיעו טיפין טיפין: סבתי, דודתי ואבי ז"ל. פירושקה היגרה לאחר השואה לארה"ב, נישאה לאלמן יהודי אמריקאי וגידלה את שתי בנותיו מנישואיו הראשונים.

משסיימה לספר את אשר עלה בגורל משפחתה, הביטה בי ואמרה: "את מאוד מזכירה לי את אגני בתי. היא הייתה קצת יותר מבוגרת ממך כאשר נרצחה. נותרה לי כמזכרת רק הטבעת שלה. אין לי למי לתת אותה. הייתי מאוד רוצה להעניק לך אותה. שימרי עליה וספרי את הסיפור הלאה לדורות הבאים במשפחתך. היה זה סיום מאוד מרגש ומחייב לביקור בארה"ב.

במשך השנים שלאחר מכן בגרתי והקפדתי להתכתב עם פירושקה, מספרת לה כיצד סיימתי תיכון, התגייסתי, עברתי את מלחמת יום הכיפורים כחיילת, התחלתי ללמוד באוניברסיטה - ובגיל 23 הזמנתי אותה ליום נישואיי. פירושקה שמחה מאוד, ולמרות שהייתה כבר בת 80, ולא בריאה, היא חצתה את האוקיינוס והגיעה לביקור ראשון ואחרון בישראל... בידה המשותקת רקמה לנו מפה לבנה לשבת, וציירה מספר ציורי שמן בצבעים עליזים ויפים כמתנת נישואין. פירושקה מתה בשיבה טובה בארה"ב.

לימים, כאשר בתי השנייה נישאה, היא ביקשה ממני לעשות חופה מיוחדת ובעלת משמעות. מיד חשבתי להפוך את המפה לחופה, עליה נרקמו שמות בתי ובן זוגה, תאריך נישואיהם ומשפטי אהבה משיר השירים. כשבתי הבכורה נישאה הוספתי את שמותיהם ונשאר מקום לבני."

בעבודת הפסיפס שיצרה דורית לוינ ניתן לראות את הדנובה עם גושי קרח וכתמי דם וכן את החופה, המסמלת תקווה והמשכיות.

שמות בני המשפחה: אדולף (האבא), רובי (הבן) ואגי (הבת) רשומים על 3 גושי קרח.

דורית לוינ עם עבודת הפסיפס שיצרה לזכר בני משפחתה – תערוכת "פנים אל מול פנים" – שורדי השואה בראי אומני "דורות בגלבו" - עמק יזרעאל

דורית לוינ ■ פירושקה פרקש בודפשט

פירושקה לדורית: "את מאד מזכירה לי את אגי בתי. היא היתה קצת יותר מבוגרת ממך כאשר נרצחה יחד עם אחיה רובי ואביה אדולף פרקש בדנובה בחורף 1944. נותרה לי כמזכרת רק הטבעת שלה...הייתי רוצה להעניק לך אותה, שימרי עליה וספרי את סיפורנו."

דורית: "ליום נישואי פירושקה רקמה לי מפה לבנה לשבת. לימים שימשה המפה לחופה לשתי בנותי. החופה מסמלת את התקווה, התקומה וההמשכיות."

שורדי השואה בראי אמני "דורות בגלבו" "פנים אל מול פנים"

6. המוזיאון הפתוח בקולוצ'אבה

קולוצ'אבה (Kolochava) היא כפר, המשויך מאז ה-18 ביולי 2020 למחוז חוסט - כחלק מהרפורמה המנהלית של אוקראינה, אשר צמצמה את מספר המחוזות של זאקרפטיה לשבע מחוזות. עד אז הייתה חלק מחוז מיז'יריה. בכפר ממוקם מוזיאון פתוח, המשחזר את החיים היהודיים שמקום. שתי הקבוצות שהוצאו לטיול שורשים ביקרו במקום. קיבלתי מחברתנו, יהודית שניצר, ששורשיה הם מעיירה זאת, סרט, המתאר ביקור של משפחה במקום. הסרט דובר רוסית ויש מעט כיתוביות בגרמנית. להלן הקישור:

<https://www.youtube.com/watch?v=5TtCYt7k5ts>

7. לוחמים יהודיים מקרפטורוס במלחמת העולם ה-1

פנה אלי חברנו, צבי פרידמן וסיפר על ספר, שהודפס בשנת 1940, על יהודי אוסטרו-הונגריה, אשר השתתפו במלחמת העולם ה-1, סבים של חלק מאיתנו. הספר נמצא ברשותו של צבי והוא מוכן לעזור לכל מי שמעוניין לבדוק בו מידע. מספר הטלפון של צבי הוא **054-4997079**. צבי מתגורר בפתח תקווה.

8. הכרה בפועלו של משה קראוס – יוזם "בית הזכוכית" בבודפשט

בעלון מספר 98 מיוני 2023 [ניתן לקרוא אותו באתר CARPATI.ORG.IL – גלריה – עלונים] סיפרתי את סיפורו של "בית הזכוכית" בבודפשט, בו מצאו מקלט בתקופת השואה אלפי יהודים, ביניהם גם יהודי קרפטורוס. משה לא זכה להכרה על פעילותו ההירואית – בגלל שיקולים זרים, פוליטיים. מצאתי כתבה ב"מקור ראשון" מה-11.4.2023, מאת איילת כהנא, שכותרתה: "האיש שהציל אלפי יהודים בשואה, זוכה סוף סוף לכבוד הראוי לו".

הקישור: <https://www.makorrishon.co.il/news/602421>

"עוול היסטורי של שמונים שנה הגיע לתיקון מסוים בשבועות האחרונים. במוזיאון "יד ושם" הונצח זכרו של משה (מיקלוש) קראוס, שהציל יהודים בשואה יותר מכל אדם אחר, והונצח במוזיאון לאחר שנים של התעלמות... קראוס, איש תנועת "המזרחי", זכה לאחרונה בלוחית זיכרון על שמו בגלריית "יהודים מצילים יהודים" במוזיאון. הדבר התאפשר בזכות פעילים, שעמלו רבות בשנים האחרונות להנצחתו של מנהל המשרד הארצישראלי בבודפשט, הוגה מבצע ההצלה ב"בית הזכוכית", שהביא, במישרין ובעקיפין, להצלתם של עשרות אלפי יהודים בזמן המלחמה.

לאחר שפלוש להונגריה ב-1944 שלחו הנאצים בתוך שמונה שבועות כחצי מיליון מיהודי הונגריה למחנות ההשמדה בפולין. דו"ח על הנעשה באושוויץ הגיע לידי קראוס, ובתחושת חירום נואשת הוא ביקש להציל את היהודים הנותרים בסיוע ממשלת שווייץ. לשם כך הוא פנה לקארל לוך, קונסול בצירות שווייץ בבודפשט, והציע לו להפוך את 1,500 אישורי העלייה לארץ ישראל שניתנו ליהודים בהונגריה לתעודות משפחתיות. המהלך הזה הכפיל את בעלי האישורים עד כמעט 8,000 איש, שנחשבו מעתה לאזרחים בריטים תושבי פלשתינה שזכו להגנת השווייצרים.

בהמשך החל לוך להמציא לבעלי תעודות העלייה "שוצפסים", כתבי חסות שווייצריים, ובכך הציל עוד עשרות אלפי יהודים. ארתור וייס, בעליו של מפעל זכוכית, נידב את בית המלאכה שלו למבצע, וחסות שווייצרית נפרסה על הבניין.

עם עליית המפלגה הפשיסטית לשלטון בהונגריה, באוקטובר 1944, הורע מצב היהודים עוד יותר, ואלפים צבאו על בית הזכוכית בבקשה לקבל תעודת חסות. ל-40 אלף תעודות החסות נוספו עוד רבבות תעודות מזויפות. רבבות היהודים שהחזיקו בהן התרכזו בעשרות דירות שרכש לוך בבודפשט, וגם עליהן נפרשה חסות שווייצרית; קראוס עצמו רכש עוד שני בתים לצורך המבצע.

למרות חלקו המרכזי של קראוס בהצלת יהודי הונגריה, שמו נדחק מדפי ההיסטוריה, ומיד בתום המלחמה הוא אף פוטר מתפקידו.

בעקבות כתבה של העיתונאית אמילי עמרוסי בעיתון "ישראל היום", שבה הובא סיפורו של קראוס, החל יועץ התקשורת שמוליק קליין, מעורכי כתב העת "משיב הרוח", לפעול להנצחתו. בקמפיין שהוביל הוא התבסס, בין השאר, על ספרה של ד"ר איילה נדיבי, "בין קראוס לקסטנר: המאבק על הצלת יהודי הונגריה", ועל ספרים נוספים שנכתבו על קסטנר, שקראוס היה העד הנוקב ביותר במשפט הדיבה בעניינו.

הצהרת השופט בנימין הלוי ש"קסטנר מכר את נשמתו לשטן", התבססה בין השאר על עדותו של קראוס שטען כי לא זו בלבד שקסטנר לא סייע בהצלה, הוא גם פגע בה. "הבנתי שזו מציאות לא נורמלית שגם היום, עשרות שנים אחרי המלחמה, מציל היהודים הגדול ביותר בימי השואה נמחק מההנצחה הממלכתית", אומר קליין.

בעקבות פעילותו של קליין, פנה לפני כעשור מנכ"ל הפורום המשפטי למען ארץ ישראל, נחי אייל, לעיריית ירושלים בבקשה לקרוא רחוב על שמו של קראוס. ואכן, קראוס הונצח בשכונת פסגת זאב בעיר. סיפורו אף מוצג ב"בית העדות" במושב ניר גלים, אך הוא טרם זכה להנצחה ממלכתית באתר "יד ושם". עם בחירתו של דני דיין לתפקיד יו"ר "יד ושם", פנו אליו נחי אייל וחברת הכנסת לשעבר, שולי מועלם, בבקשה לתקן את העוול.

באגף המוקדש ליהודים שהצילו יהודים ב"יד ושם" הוצגה זה שנים תמונה גדולה של יהודים הונגרים, הצובאים על "בית הזכוכית". אך שמו של קראוס, שהגה את השימוש במבנה כמקום הצלה, לא הוזכר. 'קראוס הונצח ב"יד ושם" במחקר ובפרסומים, וחומר רב בעניינו מצוי בארכיון "יד ושם", אומר דיין, אך מודה ש'מקומו באמת נפקד' בהנצחה הרשמית במוזיאון. "כאשר נחי אייל פנה אליי ביקשתי להבין מדוע, והחלטתי שהגיע הזמן לתקן את העוול ולהביא לכך שקראוס יופיע במוזיאון עצמו, ושמיליון המבקרים מדי שנה ייחשפו לסיפורו", ממשיך דיין. "מטבע הדברים מתרחשים במוזיאון שינויים ככל שהמחקר מתקדם. מקרה דומה היה עוד לפני תקופתי עם אצ"י, הארגון הצבאי היהודי, שמקומו נפקד מיד ושם עד שמשה ארנס ז"ל גאל אותו מההתעלמות".

קליין, מצידו, אומר שהעוול תוקן באופן חלקי בלבד. "לוחית הזיכרון המוצבת למרגלות סיפורו של קסטנר לא משקפת את מעשה ההצלה המלא של קראוס", הוא מסביר. "קיר שלם בתצוגה עוסק בבית הזכוכית, אך מי שעמד מאחורי רעיון ההצלה מושמט. זה גיבור יהודי שהיה צריך להיות מוכר לכל אזרח בישראל".

לדבריו, בין צאצאי ניצולי "בית הזכוכית" יש רבים וטובים מבניה של מדינת ישראל. הוא מציין בין השאר את מפקד חיל האוויר לשעבר אליעזר שקדי, שאביו משה ניצל בזכות קראוס, ואת ח"כ אורית סטרוק, שאימה והוריה הסתתרו בדירת מסתור וזכו לתעודת חסות שהשיג קראוס.

קליין משוכנע כי בעוכרי הנצחתו של קראוס עמדה השתייכותו למזרחי ולא למפא"י, כמו קסטנר. "בתצוגה הנוכחית של "יד ושם" יש לוח בכל גובה הקיר לזכר מעשה ההצלה של קסטנר, 1,684 יהודים ברכבת הידועה, לעומת שלט קטנטן על קראוס, בלי לציין שעשרות אלפים ניצלו בזכותו", הוא קובל. "אני מאמין ש"יד ושם" צריך לתת לקראוס את המקום הראוי לו כגדול מצילי היהודים בשואה".

דיין אינו שותף לתחושה שההנצחה הדלה של קראוס נובעת מסיבות פוליטיות. "אני לא מאמין בסיכולים פוליטיים בהנצחה", הוא אומר. "השאלה מדוע עד היום קראוס לא הונצח כראוי היא לא שאלה לאנשי "יד ושם" אלא לסוציולוגים והיסטוריונים של החברה הישראלית".

ד"ר חנן יצחקי, ראש התוכנית לזיכרון במכללת אפרתה בירושלים, שהשתתף בפעילות להנצחת קראוס, מסכים עם קליין. "קראוס נפל קורבן לפוליטיקה של הזיכרון", הוא סבור. "הזיכרון הקולקטיבי מעוצב בידי בעלי דעה ואינטרס, שיש להם עניין לשים את הזרקור על אירועים ואנשים מסוימים ולא על אחרים.

"הדוגמה הכי טובה לכך היא קבורת חלקה של תנועת אצ"י הרוויזיוניסטית במרד גטו ורשה, החודש לפני 80 שנה. לולא מחקרו של משה ארנס היו הלוחמים הללו נשכחים מהתודעה הלאומית. מי שעיצבו אותה היו תנועות הפועלים, שהדגישו רק את חלקם של חבריהן במרד".

9. ישראלים ילידי קרפטורוס: דוד בן דוד (דוידוביץ) – (נרסניצה)

אני ממשיכה להעלות את פעילותם המרשימה של ילידי קרפטורוס, שאינם איתנו. לקראת ימי הזיכרון לשואה ולגבורה – וליום הזיכרון לחיילי צה"ל, מצאתי לנכון להעלות את פועלו של דוד בן דוד, שנפטר בשיבה טובה, קרוב לגיל 98. להלן המידע מ"וויקיפדיה":

"נולד בשם דוד לייב דוידוביץ למשפחה חסידי ויז'ניץ בכפר נרסניצה שבעבר-הקרפטים, צ'כוסלובקיה (היום אוקראינה). בילדותו למד בתלמוד תורה, בבית ספר ציבורי ובמספר ישיבות.

בגיל 16 עזב את הלימודים והחל לעבוד כשוליה בחנות משום שהוריו לא יכלו עוד לממן את לימודיו. ב-1938 בעקבות הסכם מינכן, סופח חבל קרפטורוס להונגריה. בן דוד הצטרף להכשרה של "בני עקיבא" כהכנה לעלייה לארץ ישראל, למרות התנגדות הוריו ובני קהילתו. בשנת 1940, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, הוא הצליח לעלות על האונייה פסיפיק, שיעדה היה ארץ ישראל. ב-1 נובמבר 1940 הגיעה האונייה לנמל חיפה. המעפילים הועברו על ידי שלטונות המנדט הבריטי לאוניה פאטריה. בן דוד וחבר נוסף קפצו מהאונייה ושחו לחוף, וכך לא היו בפאטריה בעת הפיצוץ. בן דוד הגיע תחילה לחיפה ומשם עבר לכפר פינס והצטרף אל "קבוצת אברהם", שהקימה, לימים, את כפר עציון.

במאי 1941 החליט להתגייס לצבא הבריטי במסגרת התנדבות יהודי ארץ ישראל למאמץ המלחמתי. בניגוד לרוב חבריו הדתיים, שירת בן דוד ביחידה מעורבת כדתי יחיד. במהלך שירותו שהה בסוריה, בעיראק ובצפון אפריקה. עם הקמת הבריגדה היהודית הצטרף לשורותיה והשתתף במערכה על נהר סניו [Senio] באיטליה בתום מלחמת העולם השנייה יצא דוד בן דוד למסע דרך תחום השליטה של הצבא האדום לאוסטריה, להונגריה ומשם לבית הוריו ברוסיה הקרפטית. בשנת 1946 הצטרף בן דוד למוסד לעלייה ב'. בספרו האוטוביוגרפי הוא מסכם את התקופה, שעל פעילותה בה זכה להדליק משואה ב"יד ושם":

'הייתי כמעט היהודי הראשון מהעולם החופשי שהגיע לניצולי השאה והביא להם את בשורת גאולת עם ישראל. רבים מהם ליוויתי עד לשערי הארץ, הניצולים היו שרויים בתחילה בהלם, בכו קמעה, אחר כך דיברו ללא הפסקה ואת החסר השלימו בלילות בחלומותיהם הרעים. כשסיימו החלו לשאול, שאלות קשות: היכן היה עם ישראל, יהודי ארץ ישראל. קשה היה להם להבין כי הם עשו מה שיכלו לעשות'. בשנת 1947 הגיע דוד בן דוד לכפר עציון, ומונה למוח'תאר [מוכתר] הכפר. ב-1948 השתתף בקרבות גוש עציון שם גם נפצע ונפל בשבי הירדני. לאחר שחרורו מהשבי פעל להשבת שרידי הנופלים במערכה על גוש עציון ולשיקום אלמנות ויתומי כפר עציון, והיה שותף להקמת המושב ניר עציון. דוד חי בין 4 בנובמבר 1920 - 14 באוגוסט 2018."

דוד בן דוד היה אחד ממדליקי המשואה ביום הזיכרון לשואה ולגבורה 1995, במלאת 50 שנה לסיום מלחמת העולם ה-2.

סיפור מיוחד הוא סיפור הטלית של דוד – כפי שכתבה עליו סיוון רהב בחדשות סרוגים באוגוסט 2018: "דוד בן דוד – ניצול שואה, לוחם, חלוץ - נקבר אתמול, בגיל 98. מאות ליוו אותו אתמול בדרכו האחרונה, כשהוא עטוף בטלית שלו. את סיפור חייו אפשר לספר דרך הטלית הזאת, שעברה איתו את הכול. הנה הסיפור, בשלוש מערכות:

ב-1939, גרמניה הנאצית פלשה לצ'כוסלובקיה. דוד הצעיר ראה את בית הכנסת הגדול של העיר עולה בלהבות, וסביבו חיילים נאצים שרים ומקללים ומשליכים לאש את תשמישי הקדושה. "הרגשתי שלבי נשבר", אמר. "פתאום עפה לא רחוק ממני טלית, לקחתי אותה וברחתי".

ב-1941 דוד שורד את מחנה הריכוז, ומנסה לעלות לארץ. אחרי חודשים של הפלגה קשה הוא מגיע לחופי הארץ, אבל האנגלים רצו לגרש את המעפילים מישראל. בהחלטה של רגע, דוד ועוד חבר קפצו ושחו במאמץ רב אל החוף בחיפה. הם ניצלו, אבל "ההגנה" הפציצה את האונייה "פאטריה" שבה ריכזו הבריטים את המעפילים ורבים נהרגו, במה שכונה "אסון הפאטריה". כשהאנגלים שלחו צוללנים למצולות – נמצא במפתיע המטען של דוד. הטלית שבה אליו.

1947. אחרי שלחם בבריגדה היהודית וסייע בשיקום ניצולי שואה באירופה, דוד חזר לישראל, לפקד בקרבות על גוש עציון. במלחמת העצמאות נפצע ונפל בשבי הירדני. לפני שהגוש נפל, הצליח להבריח החוצה לירושלים את הטלית, לאשתו. "הירדנים השמידו את כל בתי הכנסת ותשמישי הקדושה בגוש עציון, רק הטלית שרדה", אמר. "בשבילי היא מסמלת את הנצחיות שלנו". אחרי תש"ח היה ממקימי ניר עציון, ועל קיר ביתו שם תלה את המשפט: "כשנגמרים הכוחות – מגייסים את הרצון".

<https://www.youtube.com/watch?v=fIWeB1NE-3c> קישור לסיפור זה על ידי דוד בן דוד

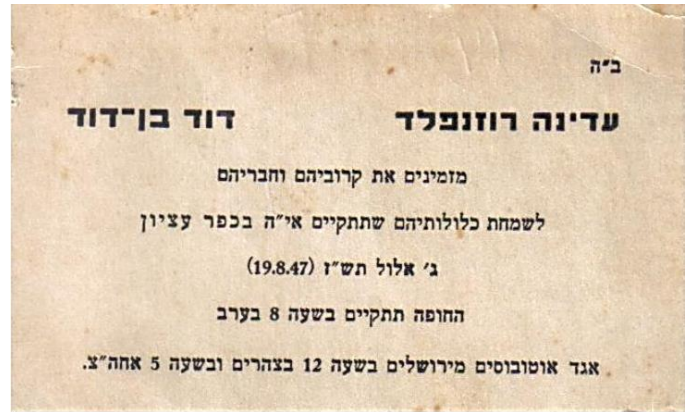
מתוך חוברת לזכרה של עדינה בן דוד

התמונה הזאת מקדמת את באי בתם של עדינה ודוד בן דוד בניר עציון. את התמונה רקמה עדינה במו ידיה והיא אינה מהוה רק קישוט, אלא מעידה על מהותם של השוכנים בבית. כוח הרצון מסתבר, הוא נשק הסודי העל טבעי של עדינה ודוד, נשק שהתגלה כחזק. יותר מנשקם של קלגסי היטלר באירופה, נשק שניצח את הלגיון הירדני והכנופיות, נשק שעמד מול איתני הטבע וטבע האדם ויכול לכול ולכולם.

השלמת מידע:

סבו וסבתו של דוד, שמואל זיינויל ועמליה (ילידת לָעה) זלמנוביץ התגוררו בוילחוביץ. בתם, מאטל, התחתנה עם שלמה, אביו של דוד ועברה לנרסניצה. למשפחה היו 11 ילדים. דוד נישא לעדינה (1925-2011). החופה נערכה בכפר עציון. ההורים לא לוו לחופה כיוון שהם ניספו בשואה, אלא אחיותיו של דוד ואחותה של עדינה... את החופה ערך הרב הראשי לישראל, הרב יצחק הלוי הרצוג.

דוד ועדינה – יום למחרת נישואיהם

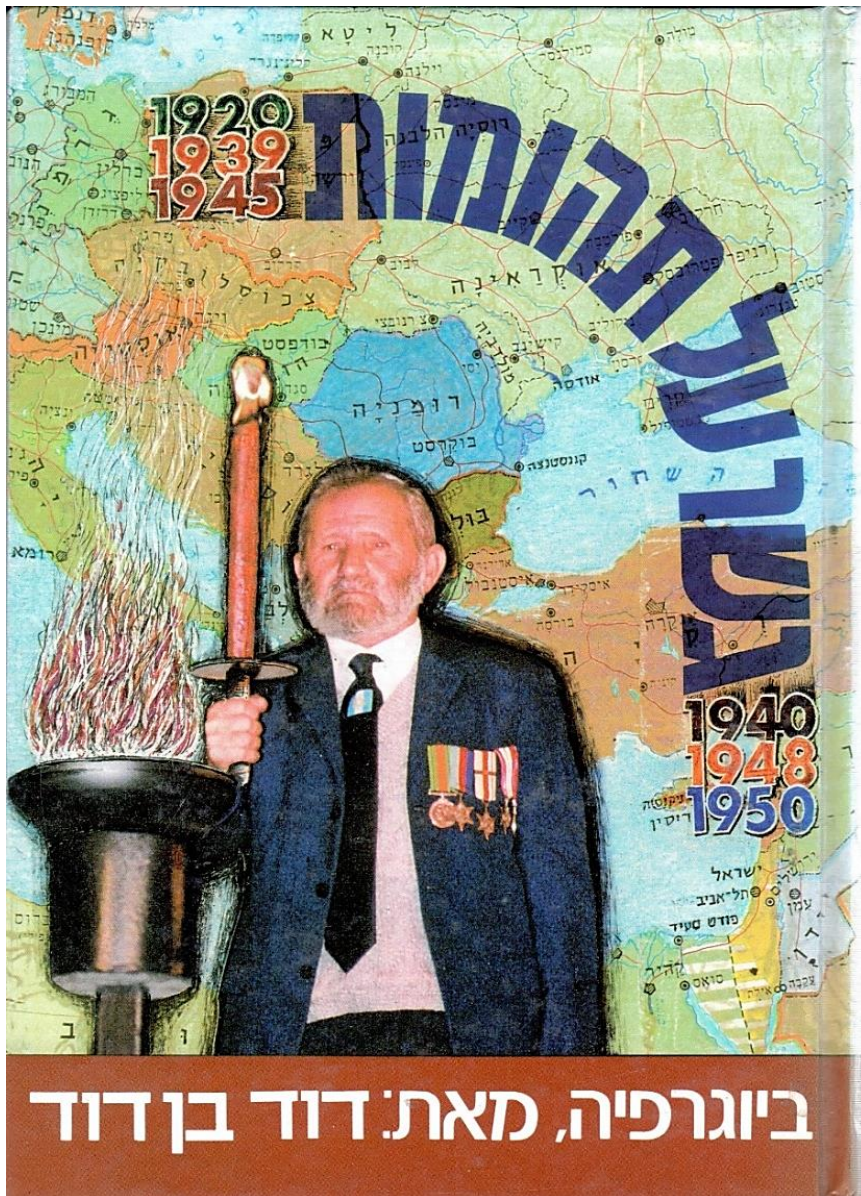
<https://www.youtube.com/watch?v=ayNBsTOVqeE> :משברי ים - סיפורו של דוד בן דוד בן ה-97

קיץ תשע"ג, 2013 – דוד בן דוד ומשפחתו הענפה. כיום מונה השבט מעל מאה נכדים, נינים ובני נינים

לדוד ולעדינה נולדו 3 בנות ובן:

חנה נורדן, שבזמן לידתה היה דוד בשבי הירדני; רק בגיל 8 חודשים הוא פגש בה לראשונה. נקראה על שם סבתה. חנה הייתה גננת והיא מתגוררת במושב נחלים [ליד פתח תקווה];
אוד־היה (אודי) לביא - מתגוררת באלון שבות; היא עורכת לשונית.
אביחי (אבי) – מתגורר באבני איתן [דרום רמת הגולן]; מורה לספורט ומדריך טיולים.
שלומית שמיר - נקראה על שם סבא שלמה; מתגוררת בסוסיא [הר חברון] ומנהלת פרויקטים מגוונים.

ספרו האוטוביוגרפי של דוד בן דוד ופורסם כבר במספר מהדורות. מהדורה ראשונה ב-1962, מהדורה שנייה ב-2001 ומהדורה שלישית ב-2013. בהקדמה למהדורה השנייה כותב דוד: "... אחתום בתפילה, שכשם שבדורי נחלצו מעטים, נטשו את חיי הגולה השגרתיים, שינו את פני ההיסטוריה של עם ישראל והוליכו את העם אלי גאולה, למרות כל המכשולים והמכשילים, כן יעיר ה' צבאות את גיבורי הרוח שבדור הנוכחי, יאיר להם את המבוכ ויזכו הם להוביל את העם אל הגאולה השלמה".

במלאת שנה לפטירתו הנציחה משפחתו של דוד את חייו. אני ממליצה בחום לצפות בסרט זה (36 דקות), שהוא סיפור של גבורה, תעוזה, אהבת הארץ ומסירות אין קץ, צניעות ואהבת האדם. "איפה ישנם עוד אנשים כמו האיש ההוא"

<https://www.youtube.com/watch?v=ZCBAZIG5m78>

10. משלנו: רום אתי - בתה של חנה בר יש"ע ז"ל (אוז'גורוד)

אתי רום היא רופאת נשים ומיילדת, המתגוררת במושב שפיר [מושב בתחום המועצה האזורית שפיר, בין צומת ראם לאשקלון]. היא ילידת קיבוץ משואות יצחק [שליד אשקלון. ראו בהמשך]. עשייתה של אתי רבה בתחום הנחלת זכר השואה והגבורה – כהמשך לעשייתה הברוכה של אימה -

חנה בר יש"ע. כאן המקום לספר את סיפור הישרדותה האמיץ של חנה, ילדה צעירה מאוד, אשר נותרה יחידה ממשפחתה, ובחייה תרמה כה רבות בעשייתה החינוכית.

חנה הייתה ילידת אוז'גורוד, בתם של אסתר ויהודה רוזנר, ואחותה של מלכה, כולם נרצחו בשואה.

סיפורה האישי, המתועד ב"יד ושם" הוא אחד מסרטי התייעוד החשובים של "יד ושם", אשר נילמדים בבית הספר ללימודי השואה במוסד זה. להלן סיפור חייה מתוך האתר של "יד ושם":

"חנה בר ישע נולדה בשנת 1932 בהונגריה [אז צ'כוסלובקיה]. עם גירוש בני משפחתה לאושוויץ, בשנת 1944, הייתה חנה בת 12. היא הועברה לברקנאו, למחנה הנשים ההונגריות, ובנובמבר 1944 הועברה למחנה הייניכן [Hainichen, סמוך לדרזדן] בגרמניה, שם עבדה בבית חרושת לתותחים. באביב 1945 הגיעה חנה לטרזיינשטט בצעדת המוות. כל בני משפחתה הקרובה נספו בשואה.

'ביום השחרור, כשאני יושבת בשערי טרזיינשטט, הייתי חלשה מאד, כבת 13. ידעתי שאם אישאר לשבת שם, אמות. אינני יודעת איך זה

קרה, אבל קמתי. כנראה בחרתי בחיים'.

עם השחרור סירבה חנה להצעת דודתה לנסוע לארצות הברית, ובחרה לעלות לארץ ישראל. היא כתבה מכתב לדודה, יצחק רוזנר, שעלה לארץ לפני המלחמה. במכתב ביקשה ממנו להצטרף אליו, כי הרגישה תלושה ולא שייכת. בשנת 1946 הגיעה חנה לארץ ישראל, לאחר מסע ארוך ברחבי איטליה. כשעלו לאונייה נדרשו הנוסעים להיפטר מחפציהם, וחנה נאלצה להשליך לים את רכושה היחיד – מגבת רקומה, מזכרת מאמה.

בארץ הצטרפה חנה לבית הספר החקלאי "מקווה ישראל", התגייסה לגדנ"ע וסיימה קורס מ"כים. היא השתתפה במלחמת העצמאות בקיבוץ בארות יצחק, ולאחר המלחמה סייעה בהקמת קיבוץ משואות יצחק.

חנה הייתה מנהלת בית הספר התיכון במרכז שפירא, בקרבת אשקלון, מקום מגוריה, וסייעה לקליטתם של בני נוער מאתיופיה. כמו כן הייתה נוסעת כעדה עם משלחות בני נוער וצבא לפולין.

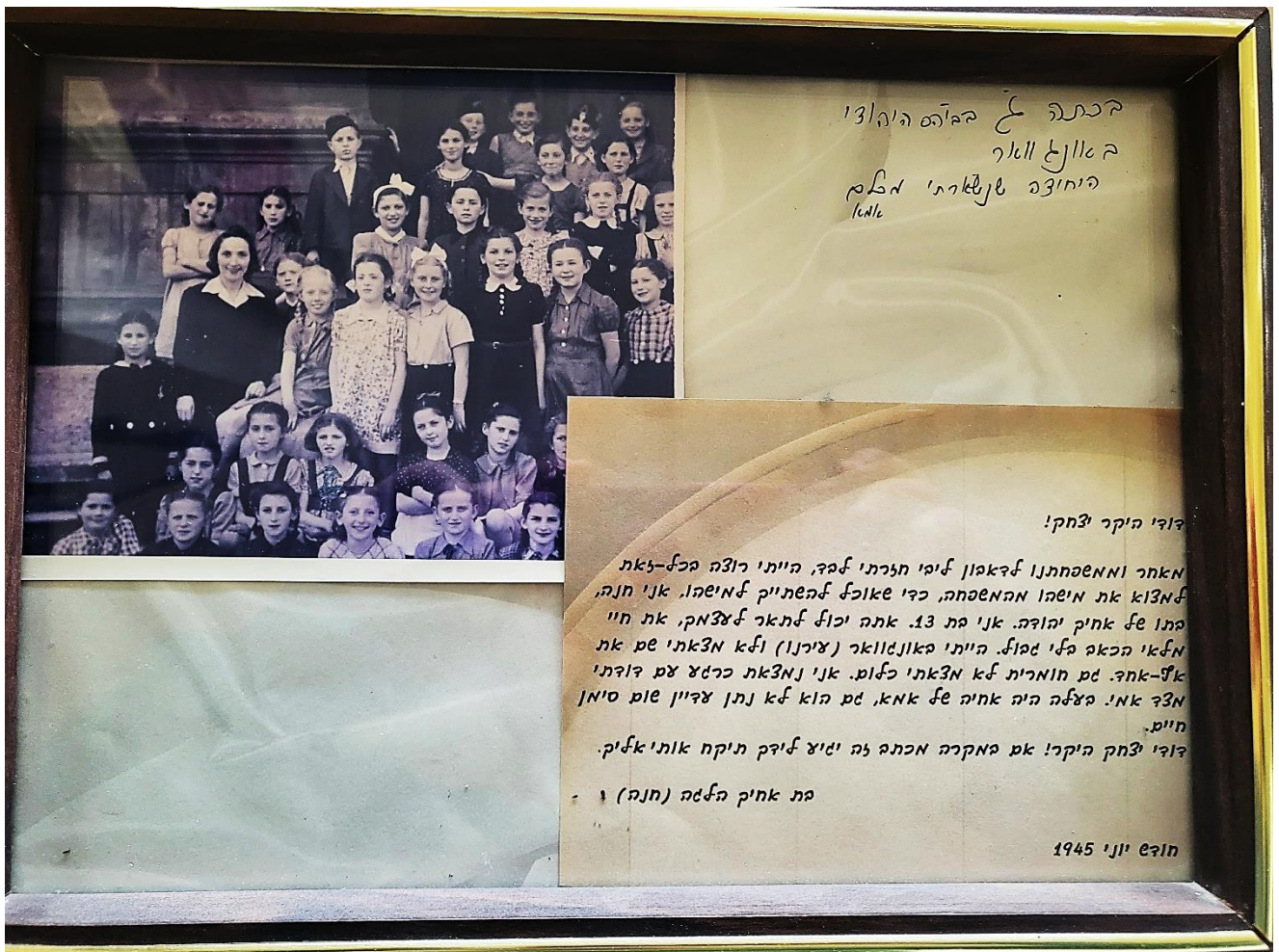
'הרגשתי, במלוא העוצמה, שכאן, על כתפיי, אני נושאת משימה. אני לא יכולה מבלי לספר. המשימה הזו נתנה בי עוצמה כל כך אדירה, שכאילו משהו בער בתוכי. הרגשתי שיש לי תפקיד, שזה לא יכול להיות שאני נשארתי בחיים מבלי שיש לי עכשיו תפקיד. הרגשתי שאני רוצה לספר, והרגשתי שעכשיו זה הזמן לתת, לספר את הסיפור, ולהפנים בבני הנוער, כדי שהם יזכרו וכדי שהם ידעו להמשיך ולספר.' חנה נישאה לחיים (וולטרפריד) ז"ל ולהם נולדו שתי בנות, שבעה נכדים ושני נינים.

חנה בר יש"ע נפטרה בפברואר 2015.

חנה עלתה ארצה ב-1946 מבאקולי [מערבית לנפול] באוניית המעפילים "עמירם שוחט".

"היא הייתה שם והיא סיפרה לי"- סיפורה של ניצולת השואה חנה בר יש"ע, המתאר גם את החיים באוז'גורוד ובסרדניי לפני המלחמה: <https://www.youtube.com/watch?v=2wTSvovIXjY>

יש קטעי YouTube רבים שניתן לראות על ידי הקשת שמה בגוגל.

הכתבה ג' בביה"ס היהודי באונגוואר
באלוף אלטר
היחידה שנשארת מכלום
אלטר

דודי היקר יצחק!

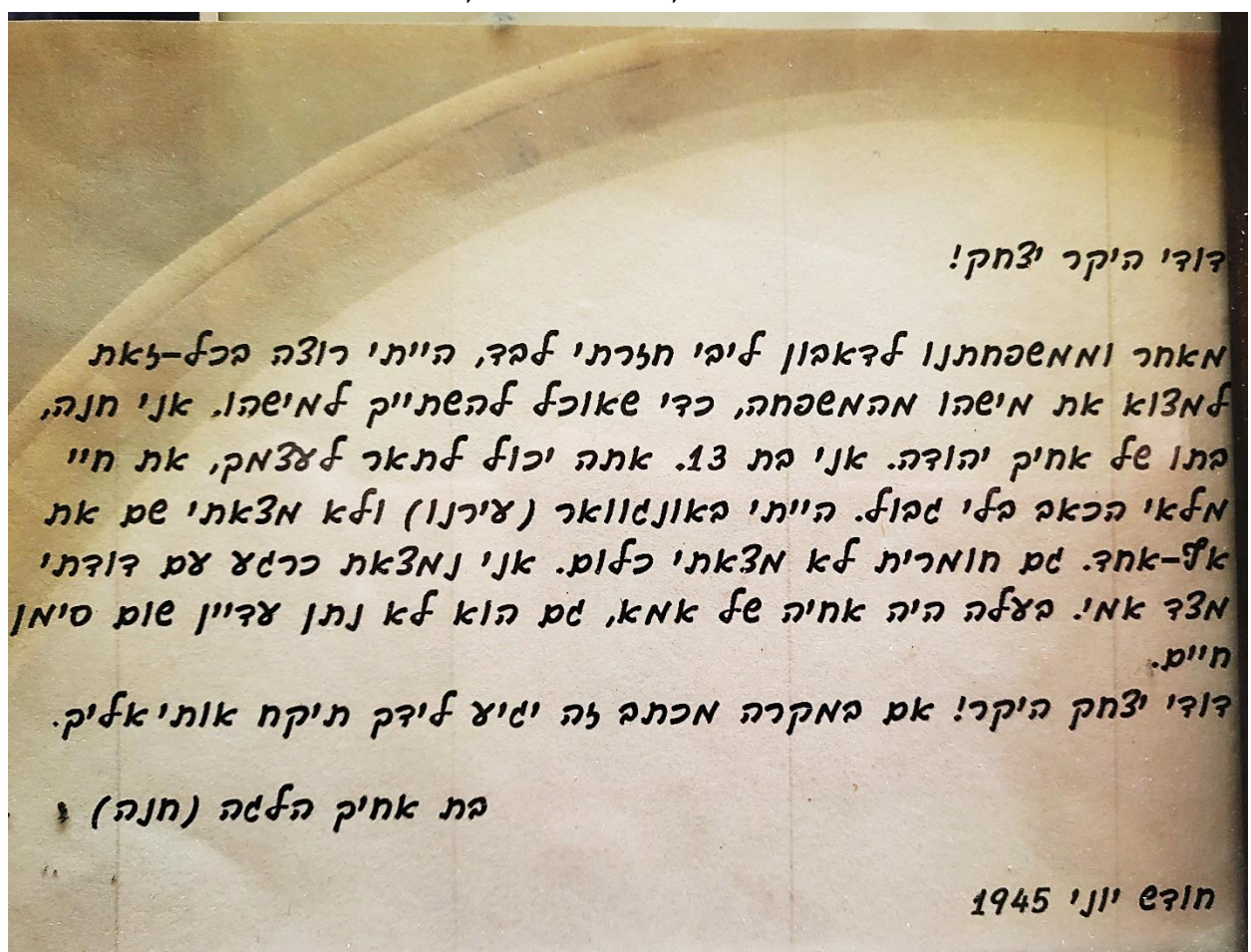
מאחר וממספחתנו לדאבון ליבי חזרתי לבד, הייתי רוצה בכל-זאת
למצוא את מישהו מהמספחה, כדי שאוכל להשתייך למישהו. אני חנה,
בתו של אחיק יהודה. אני בת 13. אתה יכול לתאר לעצמך, את חיי
מלאי הכאב בלי אבא. הייתי באונגוואר (צירנו) ולא מצאתי שם את
אף-אחד. עם חומרית לא מצאתי כלום. אני נמצאת כרגע עם דודתי
מצד אמי. בעצם היה אחיה של אמא, עם הוא לא נתן צדיין שום סימן
חיים.

דודי יצחק היקר! אם במקרה מכתב זה יגיע לידך תיקח אותי אליך.
בת אחיק הלסה (חנה) ג'

חודש יוני 1945

"בכיתה ג בביה"ס היהודי באונגוואר, היחידה שנשארת מכלום"...
חנה יושבת בשורה שניה מלמטה. שלישיית משמאל, עם חץ בעט כחול על חולצתה

המכתב נכתב במקור בהונגרית. להלן תרגומו

דודי היקר יצחק!

מאחר וממספחתנו לדאבון ליבי חזרתי לבד, הייתי רוצה בכל-זאת
למצוא את מישהו מהמספחה, כדי שאוכל להשתייך למישהו. אני חנה,
בתו של אחיק יהודה. אני בת 13. אתה יכול לתאר לעצמך, את חיי
מלאי הכאב בלי אבא. הייתי באונגוואר (צירנו) ולא מצאתי שם את
אף-אחד. עם חומרית לא מצאתי כלום. אני נמצאת כרגע עם דודתי
מצד אמי. בעצם היה אחיה של אמא, עם הוא לא נתן צדיין שום סימן
חיים.

דודי יצחק היקר! אם במקרה מכתב זה יגיע לידך תיקח אותי אליך.

בת אחיק הלסה (חנה) ג'

חודש יוני 1945

חנה במקווה ישראל, 1946

מסתבר שב"מקווה ישראל" הכירה חנה את שמעון זעירא (קליין), אף הוא יליד אוז'גורוד, והייתה חברתו; שמעון נפל בהגנת בארות יצחק. בכתבה עליו שפורסמה באתר "מאקו" ב- 8.4.2019 נכתב: "חנה, חברתו של שמעון, כתבה לאחיו פנחס לאחר הקרב: 'אני יכולה רק למסור לכם את מה שנאמר לי על נפילתו של שמעון ז"ל. הוא נלחם מתוך תעלה ומשם ירה על האויב, שהיה ממנו לא יותר מ-30 מטרים מולו. על הגג של אחד מבתי המשק היו חיילים ערבים ומשם הם ירו עליו ועוד על חברים אחרים, שהיו בקרבת מקום. שמעון ז"ל קיבל כדור בגב, שעבר את ליבו. גם האחרים נפגעו שם. העבירו אותו לאחד המקלטים, הוא היה חי עוד כרבע שעה. בזמן הזה הוא דיבר, קרא שירים שהוא כתב. רופא ואחות טיפלו בו והוא אמר: 'כמה זה טוב!' את זה אמר דווקא בהונגרית, למרות שהוא נהג לדבר רק עברית. 'תצאו תמשיכו להילחם', 'תילחמו

– תילחמו, תנקמו את דמי' ואחרי זה נרדם לעולמים"...

חנה וחיים בנו את חייהם במשואות יצחק – רק מתוך הרצון לסייע לקיבוץ המתחדש*. קיבוץ משואות יצחק הוקם באוגוסט 1945 בגוש עציון, על ידי גרעין נוער מצ'כיה. במלחמת העצמאות נכבש המקום בידי הלגיון הירדני. תושבי הגוש שנותרו בחיים, ובהם חברי משואות יצחק, נשבו על ידי חיילי הלגיון והועברו לירדן, שם שהו כ-9 חודשים. בשוכם של חברי משואות יצחק מהשבי בשנת ה'תש"ט - 1949, הם עלו להתיישבות, בשנית, באזור שפיר. טקס העלייה על הקרקע התקיים באוגוסט 1949. בשנת 1956 עברה המשפחה לאבן שמואל [יישוב קהילתי דתי לאומי במרכז חבל לכיש]. חנה עבדה כמבשלת בבית הספר ובעלה – כמנהלן במוסד. כעבור שנתיים עברה המשפחה למרכז שפירא. חנה ניהלה את בית הספר במרכז שפירא בין השנים 1977-1990. כשפרשה לגימלאות התנדבה במשך כעשר שנים בפנימייה שהתקיימה במסגרת בית הספר לילדים עולים מאתיופיה. מתוך דבריה של חנה: "אני מרגישה שבכל שנות עבודתי בחינוך עשיתי הרבה עם נוער ישראלי בנושא השואה, אבל עם הילדים האלה של הנוער האתיופי הרגשתי, שהנה, יש לי הזדמנות לתת להם את כל הטוב שבעולם כדי שהם לא יצטרכו להרגיש שהם לא שייכים, שהם תלושים..."

במלאת 50 שנה למדינה, הייתה חנה הראשונה מששת משיאי המשואות. את כל הריאיון ניתן לראות בסרטון, שהוכן ב"יד ושם" לקראת הדלקת המשואות בטקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה בשנת 1998,

<https://www.youtube.com/watch?v=oGPG5jNbxPQ>

– חנה בר יש"ע בטקס הדלקת המשואות –
יום הזיכרון לשואה ולגבורה 1998

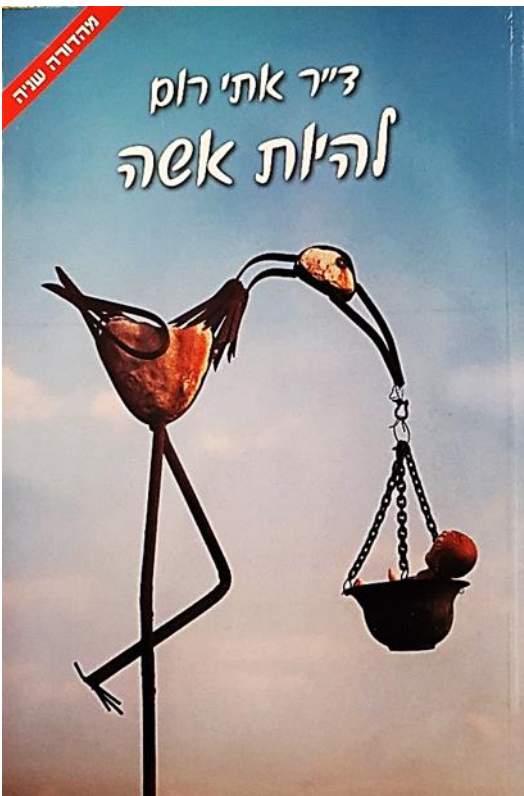

חנה קבורה בבית העלמין האזורי של המועצה האזורית שפיר, הממוקם במשואות יצחק, היכן שהיה ביתה הראשון לאחר נישואיה. על קברה כתבו בני משפחתה:

האירה את חיינו בשמחה
את חייה מלאה בעשייה
והנציחה את חיי הנספים בשואה
למען ידעו דור אחרון...
ויספרו לבניהם

לזכר משפחתה שנספתה בשואה
אביה יהודה
אמה אסתר
אחותה מלכה

בעקבות המפגש עם אתי רום הושלם עוד מידע. סקרן אותי מה פירוש שם המשפחה בר יש"ע. וההסבר מרתק: בעלה של חנה היה חיים (בן-ציון) וולטפרייד, בנו של יעקב-יצחק. תרגום שם המשפחה הינו "שמחת עולם". ולכן, שם האב היה: חיים בן = בר יעקב-יצחק שמחת עולם – בר יש"ע; אכן שם מקורי, ייחודי, מכבד ומוקיר מורשת.

ונחזור אל סיפורה של אתי, הבת. היא, כאמור, ילידת משואות יצחק. בשפיר למדה בבית"ס היסודי – ובקבוצת יבנה – את לימודי התיכון. היא שרתה כסמלת סעד באגף השיקום של משרד הביטחון.

אתי למדה רפואה באוניברסיטת ירושלים – תוך שהיא מגשימה חלום ילדות להיות רופאה.

היא התמחתה בגניקולוגיה, כשתת ההתמחות שבחרה בה הייתה ילדות ומתבגרות. שנים עבדה בבית החולים "קפלן" וברוב השנים – כרופאה בקהילה, תוך ניהול מרפאת נעורים, מטעם "מכבי", באזור מגוריה. היא מעבירה באוניברסיטת באר שבע קורס בשם "תקשורת רופא – חולים".

בשנת 2001 הוציאה את ספרה "להיות אישה", הכולל אסופת סיפורים ומחשבות, אותם כתבה על עבודתה עם אלפי נשים ונערות.

אתי מתנדבת בארכיון מושב שפיר ומדי שנה שותפה לארגון של 3-4 כנסים בנושא "למנף את הטוב". השנה נושא המפגש יהיה "רופאים יהודיים בשואה".

אתי ממשיכה את מורשתה של אימה, חנה, ומעבירה פעילות של "זיכרון בסלון".

אתי הייתה נשואה למשה רויך (רום), יליד קיבוץ סעד, שהיה איש השייטת, ונפטר לפני כשבע שנים בעקבות נזקי הצלילה בקישון. על שמו נקרא "מצפור מושקו רום", הממוקם ליד המושבים שפיר וזרחיה. הם הורים לבת ולשלושה בנים ולהם 10 נכדים.

ברוכה תהיי, אתי, על עשייתך רבת השנים!